

шиповник собачий, *Rubus idaeus* L. — малина, *Sorbus aucuparia* L. — рябина обыкновенная (Розовые), *Viburnum fragrans* Bunge — калина душистая, *Viburnum opulus* L. — калина обыкновенная (Калиновые), *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch. — девичий виноград пятилисточковый, *Vitis vinifera* L. — виноград культивируемый (Виноградные).

Повреждения средней степени зарегистрированы у 7 видов из 6 семейств: *Humulus lupulus* L. — хмель обыкновенный (Коноплевые), *Lonicera tatarica* L. — жимолость татарская (Жимолостные), *Swida sanguinea* (L.) Opiz — свидина кроваво-красная (Кизилловые), *Robinia pseudoacacia* L. — робиния лжеакация, белая акация (Бобовые), *Deutzia scabra* Thunb — дейция шероховатая, *Philadelphus coronarius* L. — чубушник венечный (Гортензиевые), *Paulownia tomentosa* (Thunb.) Steud. — павлония пушистая (Норичниковые).

Незначительно повреждались 166 видов из 57 семейств.

Отмечены поражения не только деревьев, кустарников, лиан, как описано в литературе, но и травянистых растений (около 50 видов). Особенно широко повреждались тыквы, огурцы, томаты. Также зарегистрированы поражения на полынях обыкновенной и однолетней, мяте длиннолистной. В то же время практически не поражаются белой цикадкой голосеменные растения.

УДК 632.51

**А. Ф. Устінова, канд. с.-г. наук
Інститут захисту рослин НААНУ**

ФІТОСАНІТАРНИЙ КОНТРОЛЬ КАРАНТИННИХ БУР'ЯНІВ

В імпортованих на територію України рослинних вантажах, особливо у фуражному зерні, при проведенні карантинного фітосанітарного контролю щорічно виявляється насіння злісних бур'янів, які відсутні на території України. У випадку занесення і акліматизації їх шкода від них може бути значною. Дуже часто в нових умовах адвентивні рослини стають більш агресивними. Вони швидко розмножуються і домінують не тільки в агрофітоценозах, але і в агроценозах, перемагаючи в конкуренції аборигенні види. Тому попередження їх занесення і поширення є надзвичайно актуальним.

В перелік карантинних бур'янів, які мають обмежене поширення на території України, внесено *Ambrosia artemisiifolia*, *Acroptilon repens*, *Cenchrus pauciflorus* (*tribulodes*), *Sorghum halepense*, *Solanum rostratum*, *Cuscuta campestris*. Шкодочинність, якуносять ці бур'яни сільському господарству, обумовлена не тільки зниженням врожайності культур, але засміченням і погіршенням його якості, зниженням продуктивності луків і пасовищ, токсичним впливом на людей і тварин. Для попередження

розселення карантинних бур'янів з наявних вогнищ, необхідно здійснювати комплекс заходів щодо зниження їх чисельності до мінімального рівня.

Вивчення закономірностей біологічного забруднення довкілля стає найпріоритетнішою сучасною науковою проблемою. Занесення антропохорних видів у окремі регіони та їх подальша натуралізація мають дуже велике значення для пізнання тенденцій сучасного флорогенезу. Північноамериканська група рослин, яка потрапляє в Україну з імпорними вантажами, є найбільш цікавим об'єктом дослідженням, оскільки більшість з них можуть легко натуралізуватися.

Метою нашого дослідження було виявлення ймовірної загрози забруднення довкілля північноамериканськими видами рослин, що заносяться в Україну останнім часом.

Для вирішення цього питання проаналізовано карантинні сертифікати (2007–2010 рр.), річні звіти Державної карантинної інспекції за той же період, визначено групу північноамериканських рослин, що заносяться в Україну останнім часом. Дані для ботаніко-географічних областей України не є вичерпними, але вони дають певне уявлення про поширення видів в окремих регіонах.

Більшість вантажів, що надходять на територію України в різні регіони України, забруднені насінням таких злісних карантинних бур'янів, як: *Ipomoea lacunose*, *I. Hederacea*, *Ambrosia artemisiifolia*, *A trifida*, *Poligonium pensilvanicum*, *Cenchrus pauciflorus*, *Bidens bipinata*, *Bidens pilosa* L., *Sorghum halepense*, *Ipomea hederaseae*, *Ipomea lacunose* тощо.

Найбільш постійними видами, відміченими у фітосанітарних сертифікатах різних зернових культур за всі роки дослідження, були *Ambrosia artemisiifolia*, *A. trifida*. Рідше траплялися *Ipomoea lacunose*, *I. hederacea*, *Poligonium pensilvanicum*, *Bidens bipinata*, *Cenchrus pauciflorus*, *Helianthus californicus*, *Raimania laciniata*.

Найбільш інтенсивно і стабільно з року в рік в Україну завозяться *A. trifida*, *Ipomoea lacunose*, *I. hederacea*, *Poligonium pensilvanicum*, *Bidens bipinata*, *Cenchrus pauciflorus*, *Raimania laciniata*. Більшість видів — „імігрантів” за біотипами відносяться до однорічних, без розеткових, стрижнекорневих, ксеромезофітних рослин без спеціальних підземних пагонів. Значна їх кількість це — ерозофільні північноамериканські види, що іммігрують з Європи, Бразилії, Аргентини, Англії, Італії, Індії, США, Польщі, Румунії та інших країн.

Основна частина заносних рослин потрапляє в регіони по магістралях, тому тут можлива поява видів, адаптованих насамперед до екологічних умов залізниць, і таких, котрі мають відповідні біологічні пристосування (анеморхність, ерозофільність, евритопність тощо).

Слід констатувати збільшення частки однорічних північноамериканських видів серед тих, що заносяться останнім часом на Південний Схід України. Пропорційно до цього збільшується можливість їх натуралізації.

Таким чином, адвентивні рослини є зараз помітною частиною нашої флори, причому кількість цих рослин та їх ареали з кожним роком збільшується. Поява і поширення адвентивних бур'янів тісно пов'язані з господарською діяльністю людини. Якщо в 50-60-х роках їх налічувалось до 15, то тепер їх понад 200.

При вивченні міграції рослин було встановлено, що життєздатність бур'янів в новому ареалі (окрім екологічних умов) визначають наступні особливості: характер розмноження, спосіб вегетативного розвитку, пристосованість насіння і плодів до розповсюдження та інші чинники, що впливають на швидкість розповсюдження адвентивних рослин.

Більшості видів адвентивних рослин властива висока насіннева продуктивність. Чим більше насіння потрапляє на займану площу, тим успішніше розселяється вид. При цьому велике значення має розтягнутий період дозрівання і проростання насіння, тривале збереження їх схожості. В основному це види - антропохори. Але в розселенні по території навколо місць занесення чимале значення мають також природні чинники поширення. Майже всі досліджувані карантинні бур'яни зростають на відкритих місцевостях, де пригнічують всі інші види.

Аналіз фітокарантинних сертифікатів імпортової рослинницької продукції, за даними Укрголовдержкарантину, вказує, що найзасміченіші вантажі надходять зі США, Канади, Бразилії, Аргентини, Китаю, Індії, Таїланду, Ізраїля, Італії, Греції, Угорщини.

При розробці заходів боротьби з карантинними бур'янами необхідно враховувати, що їх значно легше знищити на початку появи.

УДК 632.95 + 595.7-15

А. О. Фільов*

Краснокутський НДЦ ІС НААНУ

ВПЛИВ ДЕЯКИХ ФАКТОРІВ НА ЧИСЕЛЬНІСТЬ І ШКІДЛИВІСТЬ НИЖНЬОБОКОВОЇ МІНУЮЧОЇ МОЛІ ЯБЛУНІ

Видовий склад домінуючих молей-мінерів у садівничих господарствах Харківської області представлений такими видами: яблунева міль крихітка, глодова кружкова міль, верхньобокова та домінуючий вид — нижньобокова мінуюча міль.

Фактори, що впливають на зміни чисельності і співвідношення молей-мінерів по роках, до цього часу недостатньо вивчені. За нашими даними, вплив мають такі фактори: погодні (температура, вологість повітря, кількість опадів) і антропоїчні (система утримання ґрунту, проведення обприскувань інсектицидами), а також наявність природних ворогів (ентомофагів).